

Heruitgevonden heiligdom, toekomst manifest door de plattelandskerk.

Laat me even voorstellen. Een herkenbaar symbool, waarschijnlijk wel bekend. Ik ben een typische plattelandskerk, het middelpunt van het dorp, zowel fysiek als symbolisch. Mijn toekomst en die van de omliggende gemeenschap zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Maar deze toekomst is ongewis.

Lang geleden ben ik gebouwd om rust, ruimte en geborgenheid te bieden. Jarenlang verwelkomde ik honderden mensen op zondag om de hectiek van het dagelijkse leven te ontvluchten. Maar ook een plek waar buurtgenoten bijeenkomen voor hun blijdschap en verdriet. Iedereen heeft wel een herinnering aan mij; ik sta trots in de samenleving en ben zelfs beschermd erfgoed.

Door een veranderend wereldbeeld slinkt mijn rol. Ik word gezien als overvloedig, te duur, zelfs een last. Het einde van mijn huidige bestaan nadert.

Voor mijn behoud in de toekomst is een nieuwe manier van vrij denken en handelen nodig. Een omslag in visie en aanpak. Een herwaardering van mij als een bestaand symbool met zowel respect voor het verleden, maar ook een vernieuwde, dynamische plaats in de moderne samenleving. Nu is het moment om op een nieuwe manier te denken en te handelen voor mijn toekomst. Daarom spijker ik dit zelf geschreven manifest 'heruitgevonden heiligdom' op mijn deur.

Om ook in de toekomst die centrale rol te kunnen vervullen, is voor mij en mijn collegae een herwaardering nodig. Plattelandskerken kunnen bijdragen aan een sterkere, meer verbindende samenleving, iets waar we in deze hectische tijden zo naar verlangen. Wij zijn meer dan een stapel stenen. Wij zijn van waarde voor de gemeenschap met zijn tradities en saamhorigheid.

'Waarde' is een complex begrip dat moeilijk in enkele woorden te vatten is. Wat de één waardevol vindt, kan door een ander als waardeloos worden beschouwd. Mijn totale waarde omvat vele dimensies: gebruikswaarde, marktwaaarde, cultuurhistorische waarde, beleevingswaarde, statuswaarde en levensbeschouwelijke waarde. Deze waarden samen vormen mijn gemeenschapswaarde, die de individuele waarde overstijgt. Mijn herbestemming moet beginnen met het bepalen van de waarde die ik voor de gemeenschap heb, mijn 'verbindende-waarde'. Deze waarde kan dan worden vertaald naar een nieuwe functie.

Het herbestemmen van ons plattelandskerken wordt nu op voorhand als een lastige opgave gezien. 'Dat past niet binnen het bestemmingsplan'. 'Dat is toch bij voorbaat onrendabel'. 'Dat is toch een aantasting van de culturele waarden'. 'Dat past niet binnen onze visie'. Ik ken ze allemaal: doorzichtige, slecht doordachte excuses die steeds opnieuw worden herhaald. Ze klinken onoprecht en ongeïnteresseerd. Dit pessimisme verstikt elke poging om mij een nieuwe toekomst te geven.

Noorderbreedte pleit voor een nieuwe benadering van erfgoed, waarin de erfgoedwaarde als dynamisch wordt gezien en in voortdurende dialoog met betrokkenen wordt ontwikkeld om draagvlak te creëren. Dit sluit aan bij de visie van de RCE, die benadrukt dat we moeten nadenken over waarom en voor wie we erfgoed bewaren, en hoe mensen hierbij betrokken zijn. Burgerwetenschap speelt een belangrijke rol in deze aanpak. De focus bij erfgoedbescherming is verschoven van het tegenhouden van ontwikkelingen naar het kijken hoe erfgoed kan bijdragen aan de samenleving.

Het door Nederland ondertekende verdrag van Faro stelt dat herbestemmingstrajecten een gemeenschapsgerichte benadering vereisen om beter aan te sluiten bij de behoeften van de gemeenschap. Erfgoed moet bijdragen aan duurzame ontwikkeling door economische, sociale en milieudoelen te bevorderen, zoals het creëren van nieuwe kansen en het behoud van cultureel en natuurlijk kapitaal.

Er is dus een duidelijke oproep om mijn toekomst te verzekeren, vooral door samenwerking, en niet door regels alleen. Dit vraagt moed van overheden en de erfgoedexperts, omdat het betekent dat oude ideeën en zekerheden losgelaten moeten worden. In de praktijk blijkt dat de huidige wetgeving zekerheid geeft aan het heden maar verstikkend werkt naar de toekomst. De strikte monumentenwetgeving, ingewikkelde vergunningsprocedures, tegenstrijdige belangen, en financiële beperkingen werken allemaal tegen een vlotte transitie.

Voor maatwerkprojecten zoals mijn herbestemming is er geen tijd voor halfslachtige oplossingen of verouderde methodes. De huidige benadering van de overheid is ontoereikend. Dit is jullie laatste kans. Zonder radicale samenwerking en actie dreigt mijn toekomst verloren te gaan. Als plattelandskerk op een keerpunt roep ik iedereen op: werk mee aan dit dynamisch manifest. Het is nu of nooit.

Heruitgevonden heiligdom.

Er wordt al eeuwen aan mij gesleuteld en getimmerd, zichtbaar in mijn bouwhistorie. Deze ingrepen zijn geen bedreiging, juist niet. Deze ingrepen bevestigen de levendigheid en relevantie van mij als monument. Deze bouwsporen maken mij juist tot wie ik ben.

Ik roep op tot een nieuwe maatwerk aanpak. Een heruitgevonden heiligdom dat streeft naar herwaardering en een bredere maatschappelijke rol. Dit vereist respect voor het verleden en een sterke focus op toekomstige relevantie. Radicale zelfreflectie en actie zijn nodig, zonder twijfel of terughoudendheid.

Deze aanpak is vooral bedoeld voor plattelandskerken zoals ik, die geen geld hebben voor een bruidsschat en voor wie geen kant-en-klare herbestemming klaar ligt. Het uitgangspunt is dat mijn nieuwe functie ten dienste staat van de gemeenschap.

Deze aanpak rust op **zeven pijlers**, die de gezamenlijke basis vormen waar alle betrokken partijen zich aan moeten houden om mijn toekomst veilig te stellen.

1. Kerkbestuurders: Mijn waarde is al ruimschoots bewezen. De historie die we samen hebben opgebouwd, is de waarde die u zoekt. Een genereus gebaar bij herbestemmingen ten gunste van de gemeenschap, zou mijn waarde nog meer erkenning geven. Trots op het verleden kan ook in de toekomst een plek krijgen.
2. Gemeenschap en lokale ondernemers: Jullie zijn de verbindende factor voor mijn herbestemming. Door jullie betrokkenheid wordt er gebouwd aan een duurzame toekomst, waardoor ik een levendige plek wordt die jullie zelf dragen en gebruiken.
3. Overheden: Ontwikkel voor mijn complexe herbestemming een visie gericht op samenwerking. Huidige regels belemmeren creatieve en vernieuwende oplossingen die nodig zijn voor een duurzame gemeenschap.
4. Erfgoedprofessionals: Neem afstand en bekijk het geheel met een frisse blik. Zie het grotere plaatje om veranderingen te maken zodat ik op een dynamische manier kan worden behouden en geïntegreerd in de toekomst van de gemeenschap.
5. Bouwers en architecten: Laat je gebruikelijke handelen los en ga nieuw denken! Ik bied jullie een ruimte waarin jullie met een goede gereedschapskist vol innovatieve ideeën en betrokkenheid kunnen bouwen aan de toekomst van de gemeenschap.
6. Onderwijsinstellingen: Werk mee aan maatschappelijke vraagstukken en pas jullie creativiteit, probleemoplossend vermogen en kennis toe. Jullie zijn de jonge denkers die mijn toekomst vormgeven.
7. Fondsen en financiers: Richt je op maatschappelijke impact in plaats van financieel rendement. Neem deel aan mijn herbestemmingsproject en versterk jullie zichtbaarheid en positie als investeerder in lokaal erfgoed en de gemeenschap.

Je hoeft geen Socrates te zijn om vrij te kunnen denken. Laten we elkaar inspireren om dynamisch samen te werken en buiten de gebruikelijke paden te denken. Door elkaar vragen te stellen en nieuwe perspectieven te verkennen, kunnen we samen de kracht van deze maatwerkaanpak laten zien.

Ik ben er klaar voor, jullie ook?

De plattelandskerk. (met medewerking van Jan Kuik)

Literatuur en referenties

Noorderbreedte uitgave juli

Tilburg in transformatie, presentatie van Joks Jansen

Onderzoek naar het waarderen van cultureel erfgoed door Willem Buurk

Platform31: Cultureel erfgoed op waarde geschat.

Planbureau Leefomgeving: Erfgoed als leefomgevingswaarde.

BOEI: Eerste hulp bij herbestemmen.

Netwerk erfgoed & ruimte: Karakterschetsen, Nationaal onderzoeksagenda erfgoed en ruimte

RCE: Transformeren met cultureel erfgoed, handreiking voor opstellen transformatiekaders

Google en ChatGPT: voor de duw in de juiste richting